

Nemzetépítő kísérlet

A Magyarok Világszövetségének kronológiája, 1989–2000

1. Előzmények, jogelőd szervezetek

A történelmi Magyarországról kivándorolt, elmenekült, száműzött magyarok nyomait, Kárpát-medencei honalapításunk óta, Európa és a világ különböző országaiban – kisebb-nagyobb mértékben – minden korszakban megtaláljuk. Az egyetemjáró diákok és a politikai emigránsok a visszatérés szándékával tartózkodtak külföldön, amit lokálisan szervezett közösségi életükkel, kapcsolataikkal és a magyar kultúra ápolásával is erősítettek. Átfogóbb keretet teremtett a szabadságharc leverése után elmenekült vagy kiűzött ún. Kossuth-emigráció, akik létrehozták egymással, a hazával – főként híveikkel, a forradalomhoz-szabadságharchoz hű társaikkal – kapcsolatot tartó szervezeteiket. 1859 májusában Párizsban Kossuth Lajos, Klapka György és Teleki László Magyar Nemzeti Igazgatóság (MNI) névvel megalapították a magyar emigráció politikai-szervezeti központját. Ez a félezer főből álló intézmény közel egy évtizeden át ébren tartotta 48 szellemét, a kettészelt Magyarország Erdéllyel való uniójának eszméjét; táplálta a magyar önrendelkezés visszaszerzésének szándékát, s példájával buzdított a hazaszeretetre. Létével szolidáris együttműködésre serkentette a szabadságharc menekültjeit, igazsághívó tevékenységével a magyar nevet rokonszenvenné, vonzóvá tették Európában és az amerikai kontinensen.

Az 1867-es kiegyezés után a Magyar Királyság előbb az 1873-ban létrehozott Országos Magyar Szövetség, majd a századvégen – a fokozódó kivándorlás nyomán, egyházi és civil szervezetek kezdeményezésére – alakított Julián Egyesület keretében foglakozott a világszórvánnyal. Ez utóbbi nevében maga Eötvös Loránd kultuszminiszter figyelmeztette a kormányt: „az anyaországnak kötelessége gondoskodni arról, hogy a kivándoroltak gyermekei megtanulják és megőrizzék anyanyelvüket”. 1903-ban végül elfogadták a IV. törvénycikket a kivándorlásról, és létrehozták a Kivándorlási Tanácsot a Kivándorlási Alappal

BAKOS ISTVÁN (1943) művelődéskutató, közíró. 1980-tól a Bethlen Gábor Alapítvány munkatársa. Az induló *Hitel* egyik szerkesztője. a Magyarok Világszövetségének 1994–99 között főtítkára.

együtt. Ez a kormányzati szerv, amely 1903–1914 között működött, főleg az Amerikába kivándorolt milliányi magyar ajkú honfitársunk nemzeti gondozását (egyházak, magyar iskolák támogatását, hazatérők szociális segélyezését stb.) szolgálta olyan hazafiak közreműködésével, mint pl. gróf Klebelsberg Kunó. A XX. század első két évtizedében – a Julián Egyesületen túl – a Kőrösi Csoma Sándor Szövetség és a Szent László Társaság voltak még a külföldön élő magyarság érdekeinek fő védelmezői, az anyaországgal való kapcsolatuk szervezői, éltetői.

Az I. világháborúban a nyugati magyarok zömének szolidaritását korlátozta az, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia – befogadó országaikkal hadban álló – ellenséges állam volt, a rettegett Német Birodalom fő csatlósa. A magyar hadifoglyok s az óhazai polgárok segélyezése egyre kockázatosabbá vált; a magyar közösségektől hűségnyilatkozatot, háborús részvételt vártak el a befogadók... Könyvtárnyi irodalom szól a világháború magyar kálváriájáról, amelynek különös tragikumát szemléletesen érzékelteti az alábbi summázat:

„Mi is az oka annak, hogy ide kényszerültünk, és Hazánkon kívül, rokonainktól távol kell élnünk – teszi föl a kérdést Németországban élő nemzettársunk, Rakovszky István, majd így folytatja: 1914-ben egy szerb nacionalista meggyilkolt egy magyarellenes Habsburgot. Ezért – ha jól meggondoljuk – a legmagasabb magyar kitüntetésként kellett volna adományozni neki, ehelyett Bécs belekényszerített minket egy olyan háborúba, amely nem volt Magyarországnak érdeke... Ez előtt pedig hosszú évtizedekig a császári udvar táplálta, onnan folyt a magyarellenes propaganda.” Válaszát nagyapja, Nagyrákói és Kelemenfalvi Rakovszky István (1847–1910) országgyűlési képviselő, ny. miniszter parlamenti beszédeiből vett idézetekkel hitelesíti. Következtetése is innen fakad: „Ha nem darabolják fel francia nyomásra Hazánkat, akkor létrejöhetett volna egy erős magyar állam Habsburg királlyal (IV. Károly) az élén, ami Franciaország érdekeit sértette volna. Trianon (és az 1947-es párizsi béke) a spanyol örökösödési háború utolsó fázisai voltak, hogy eltegyék a Habsburgokat láb alól... Trianon nélkül Magyarország elég erős lett volna, hogy ellenálljon a német nyomásnak... és Werth Henrikék – akik a kormány háta mögött a németek expanzióját támogatták – nem ugratták volna bele a II. világháborúba” (BUOD-info, 2015; 2725. levél).

A háborús vereséggel, az Osztrák–Magyar Monarchia fölszámolásával s a Közép-Európában kialakult áldatlan körülmények miatt a gazdasági menekültek hazatérési szándéka és reménye szertefoszlott. Hatalmas embertömeg maradt a tengeren túl, s a „melting pot” aktív működése folytán Amerika tovább gyarapította humán erőforrását a millió szám „kitántorgott” magyarok soraiból is... Amerikába kivándorolt nemzettársaink egyre befolyásosabbá váltak az ottani társadalomban, amit egyrészt kiváló tudásaik, művészeik, vállalkozóik, másrészt összetartó, szorgos „templomépítő” közösségeik, vasárnapi iskoláik, betegsegélyezőik révén értek el.

2. Trianon kihívása: a Magyarok Világszövetségének létrehozása

A Külföldi Magyarok Szövetségét (KMSZ) 1918 végén – a magyar közélet neves személyiségei és szervezetei – drámai helyzetben hívták létre, s az országpusztító sorsfordulók következtében háromszor alapították újra.

A végzetes trianoni békeszerződés után – amikor már a csonka ország határain túlra került a magyar ajkú nép egyharmada – a Külföldi Magyarok Szövetsége orvosolni akarta a széthúzás magyar betegségét, s központi érdekvédelmi szervezetbe tömöríteni a világmagyságát.

A KMSZ 12 pontba foglalt programfeladatain túl az elnök elérendő célként kijelölte, hogy:

- a Szövetségnek legyen hivatalos lapja (*Külföldi Magyarság*);
- országonként egységes szervezetbe tömörüljenek a magyar szervezetek;
- létesüljön Nemzetközi Magyar Kultúralap, s a népesebb magyarlakta településeken alakuljanak Magyar Házak, ifjúsági kollégiumok, testedző egyesületek;
- fel kell állítani a Külföldi Magyarok Múzeumát, hogy benne a külföldi magyarok múltjára vonatkozó emlékeket őrizzék, kiállításokon mutassák be, s végül
- 1921 nyarán Budapesten magyar világkongresszust kell rendezni.

A nagy célokat és a programot – állami támogatás híján – képtelenek voltak teljesíteni. A KMSZ – a *Külföldi Magyarság* (1920–1925) című lap csődbe jutása után – 1927-ben elenyészett, így a magyarok világkongresszusát, 8 év késéssel, egy új szervezet rendezte meg. 1928-tól a báró Perényi Zsigmond vezette Magyar Nemzeti Szövetség (MNSZ) amerikai osztálya vette át a magyarság érdekvédelmével kapcsolatos feladatokat. 1928. március 15-én avatták New Yorkban az amerikai és az óhazai magyarok közadakozásából fölállított Kossuth-szobrot. Ebből az alkalomból báró Perényi vezetésével 540 fős Kossuth-zarándoklat indult az USA-ba, amelyen a magyar közélet neves személyiségei, szervezetek képviselői (adományozók) vettek részt. Ünnepi körútjukon találkoztak-tanácskoztak a szétszórtságban élő amerikai magyarok sok elismert közösségével, hírneves személyiségével. Ennek eredményeként hívták össze 1929-ben a Magyarok I. Világkongresszusát.

A Budapesten rendezett világtalálkozóra a világ 24 országának nyolcvan magyar szervezete küldte el képviselőit. Az amerikai magyarság kb. félszáz intézményét képviselő 128 küldött fontos szerepet játszott az augusztus 22–24-e között ülésező kongresszuson, amely fordulópontot jelentett az óhaza és a külföldi magyarok közötti kapcsolatok fejlődésében. Ennek jegyében hozták létre a Magyarok Világkongresszusa Állandó Szervezeti Irodáját, amelynek fő feladata a második világkongresszus előkészítése és a Magyarok Világszövetségének (MVSZ) létrehozása volt. A Világkongresszusi Iroda az ország legfontosabb nemzeti szervezeteinek képviselőit, jeles személyiségeit tömörítő MNSZ keretében működött, amely a magyar-magyar kapcsolatok újjáélesztésével, a mara-

dék ország külföldi reputációját, nemzetpolitikáját, Trianon békés revízióját is igyekezett elősegíteni.

Az Amerikába kivándorolt első generációs magyarok zöme a honi átlagnál alacsonyabb iskolázottságú rétegekből rekrutálódott. Többségük kétkezi munkásként nehéz beilleszkedési problémákkal küzdött, nagy mértékben rászorult az együvé tartozást, egymás segítségét szolgáló egyesületekre, önkéntes biztosító társaságokra, amelyeknek szervezői-vezetői főként a velük kivándorolt keresztény lelkészek voltak. Az ő révükön – egyesületeiken, anyanyelvű egyház-közösségeiken keresztül – az akkortájt kialakuló magyarok világszervezete elérhette a magyarok többségét. A Világkongresszusi Iroda számba vette a világban szétszórattott nemzet tagjait, közösségeit. Egyik kiemelt feladata és tevékenysége volt, hogy a rászoruló külhoni kolóniákba magyar papokat, tanítókat küldjön az óhazából, akik magyarságmentő missziót láttak el mindenütt. Közel egy évtizedbe telt, amikorra az Iroda fő feladatát teljesíteni tudta.

Az utolsó békeévben, 1938 augusztusában hívták össze a Magyarok II. Világkongresszusát. Előtte – Szent István halálának 900. évfordulója alkalmából –, 1938. május 25–27-én, Budapesten tartották a 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust, amelynek ünnepi eseményei megmozgatták a föld katolikusságát s a magyar társadalmat. Az eucharisztia első világraszóló hazai ünnepségére, a magyar főpapokon kívül 14 bíboros, 48 érsek, 197 püspök érkezett külföldről (kivéve Németország és Ausztria főpapjait, akiknek Hitler megtiltotta a részvételt). Ez a sikeres – néhány millió hazai és több tízezer külföldi hívőt vonzó –, nagyjelentőségű esemény kedvező feltételeket teremtett az augusztus 14–21-e között Budapesten rendezett magyar világtalálkozóknak, amelyen 26 országból érkezett 950 külföldi magyar szervezetet képviselő küldött vett részt. Nyilvános programjait összesen kétszázezer vendég látogatta meg. A Világkongresszus 400 tagú küldöttségét a királyi várban Horthy Miklós kormányzó is fogadta, akit a Magyarok II. Világkongresszusa nevében Eördögh Elemér pápai prelátus, toledói (USA) rk. plébános üdvözölt. Elmondta, hogy „azért gyűltünk össze most már másodszor egy világkongresszus kereteiben, szülőhazánk szívében és fővárosában, hogy megalakítsuk minden politikán és felekezeti kérdésen felülállóan a Magyarok Világszövetségét”.

A két alapító atya, gróf Teleki Pál kultuszminiszter, báró Perényi Zsigmond koronaőr, valamint a külhoni küldöttek 1938. augusztus 16-án létrehozták a Magyarok Világszövetségét.

Megválasztották a Magyarok Világszövetsége első elnökségét, választmányát és tisztikarát, amelyben arányos képviseletet biztosítottak a történelmi hazán túli, szórványban élő, külhoni magyarok s a velük együttműködő, honi intézmények küldötteinek.

Az MVSZ első elnöke báró Perényi Zsigmond, társelnöke leveldi Kozma Miklós lett, tíz tiszteletbeli elnöke közül négyen az USA (Pittsburg, Bridgeport, Washington, Toledo), ketten Dél-Amerika (Buenos Aires, Rio de Janeiro), négyen Európa (Párizs, Berlin, Róma, Bécs) magyarjait képviselték. A Választmány tag-

jai között gyakorlatilag ott voltak a történelmi hazán túl élő kivándorolt vagy menekült magyarok képviselői majd' minden országból, Bolíviától kezdve Kínáig, Egyiptomtól Kubáig, Törökországtól Ausztráliáig, Belgiumtól Dél-Afrikáig, Norvégiától Kanadáig, és sorolhatnám tovább.

Az elfogadott Alapszabály szerint a világszervezet legfontosabb célja: „támogasson minden olyan munkát, amely arra irányul, hogy a külföldön élő magyarok között a magyar nyelvet és kultúrát megőrizze és fejlessze, az összetartozást ápolja, az óhaza és a külföldi magyarság közötti kapcsolatokat erősítse, a külföldi magyarok életét és külföldön elért eredményeit állandóan figyelemmel kísérje” (Asz. 2. §). Az MVSZ alapítói tisztában voltak azzal, hogy az Amerikában élő magyarság – híres tudósai, művészei, alkotói, vállalkozói révén – sokkal befolyásosabb a kinti társadalomban, mint az óhazában a többség gondolja. Azzal is számoltak, hogy nemzeti közösségünk tartós befolyása mindig attól függ, hogy milyen erős identitással formálják belső és külső kapcsolataikat; milyen sűrűn találkoznak egymással, milyen nyelvű és szervezettségű egyházakban, egyesületekben élnek és építik kulturális és közéletüket, közintézményeiket. Az MVSZ itthoni pártoló tagjainak és szervezeteinek működését, segítségét, kapcsolatépítését az egyházi, kulturális, oktatási és ifjúsági-sport területeken ösztönözték, támogatták.

A Magyarok Világszövetsége megalakulása utáni békés területrendezés örömmünnepei, a Kárpát-medencei magyar revízió csodái közepette kitört a II. világháború, amelyből hazánk nem tudott kimaradni. Ennek nemzetpolitikai hatása – s a trianoni határokon túl, valamint a nyugati szórványban élő magyarokat sújtó következményei – miatt a világszervezet külföldi működését csak erős korlátok között kezdhette el, és sok helyütt, főként a nyugati országokban csupán átmenetileg folytathatta. A háború alatt elszenvedett német, majd az azt követő szovjet megszállás után már úgy sem.

3. A nemzetmentő revíziós politika kudarca és az MVSZ fölszámolása

A II. világháborúban legyőzött ország népének égető szüksége lett volna a – szolidaritást, összefogást szolgáló – „nemzetmentő” magyar világszervezetre. A szövetséges hatalmak azonban Párizsban, a „béketárgyaláson” (1947. febr. 10.) – Németország „utolsó csatlósát” – Magyarországot kegyetlenebbül büntették, mint hajdan Trianonban. Nemcsak a békésen visszaszerzett magyar többségű területeit, lakosságát, javait vesztette el, de a függetlenségétől is megfosztották, és rendkívül nagy jóvátétellel terhelték meg. Ráadásul a magyar hadifoglyok és a civil lakosság százezreit szovjet munkatáborokba, rabszolgaságba hurcolták, a Nyugatra menekült magyarok százezreit pedig súlyosan diszkriminálták. Az utódállamok közül Ausztria, Szlovákia és Románia, amelyek „Hitler első csatlósai” voltak, győztesként részesültek „az utolsó csatlós” Magyarország területeiből csakúgy, mint Jugoszlávia vagy az „újjgazda” Szovjetunió. A hazug bé-

kedöntést igazolandó, az elcsatolt területek új birtokosai mielőbbi asszimilációra készítették, kitelepítették, elüldözték, kényszermunkára vagy halálra ítélték az őslakos magyarok sokaságát. A kegyetlenkedésben három ország vetekedett: a „demokrácia” mintaállama Csehszlovákia, Kárpátalja új bitorlója Szovjet-Ukrajna és Tito Jugoszláviája.

Mindszenty bíboros, az egyházak és a maradék MVSZ határozott tiltakozása – a Felföld magyarságát kiirtó szándékok, akciók ellen – az Országgyűlést és a kormányt is cselekvésre készítette. A megszálló szövetséges államok egyoldalú hatalomgyakorlása folytán erőtlén magyar tiltakozás hatása elenyésző volt. Kelő nemzetközi támogatás híján, az nem szabott gátat az utódállamok sovinizmusának. Külföldi nemzettársaink csak elvéve léphettek föl a nemzetpusztítók ellen. A győztes szövetségesek ugyanis gyanakvással nézték s büntették az országaikban élő s az óhazával szolidarizáló magyar szervezeteket és tagjaikat. Pedig közülük sokan hősi halált haltak a szövetséges hadseregekben, harcoltak a nácizmus ellen. Ők igen, de szülőhazájuk nem, s ezért megbűnhődtek. A háború alatt kialakult hungarofób hangulatnak nemcsak a külföldön élő hazaszerető nemzettársak, hanem a szovjet uralom elől akkoriban Nyugatra menekült magyar néptömegek is szenvedő alanyaivá váltak. Őket „displaced personssá” – hontalan „dipi-sekké” – tették; mindannyiukat így nevezték el, s kollektíven büntették, diszkriminálták a nyugati menekülttáborokban.

A Magyar Királysággal együtt a Magyarok Világszövetsége is háborús áldozattá vált.

1945 tavaszán – a Budapesti Nemzeti Bizottság határozatával – koalíciós alapon ugyan még újraszervezték a Magyarok Világszövetségét, de a külhoni képviselők részvétele nélkül. Ügyvezetője Ács Tivadar maradt. Perényi Zsigmond utóda Nagy Ferenc – a Nemzetgyűlés elnöke, a Független Kisgazdapárt vezetője, miniszterelnök – lett, mint az MVSZ Elnöki Tanácsa (E. T.) elnöke. A Tanács tagjai: Buchinger Manó (SzDP), Kállai Gyula (MKP), Kovács Imre (NPP), Lengyel Károly (Szakszervezeti Tanács), Szent-Iványi Sándor (Polg. Dem. P). Az MVSZ fővédnökévé Tildy Zoltánt választották. A Közgyűlés és a Választmány nem működött, fontos ügyekben az E. T. döntött, s amit tehetett, megtette pl. a hadifoglyok, a háborús menekültek és a szülőföldjükről elűzöttek érdekében. A Nagy Ferenc vezette Elnöki Tanács 1947 közepéig harmincötösör ülésezett, amelyről a Szövetség hivatalos tájékoztatója, a könyvomas *Dunai Kurír* közölt jegyzőkönyveket, híreket. A Tanács az MVSZ központi feladatává tette az ország elcsatolt részeint kisebbségi helyzetbe került magyarok érdekeinek védelmét, s felhívást intézett a Párizsban tárgyaló külügyminiszterekhez, népszavazás elrendelését kérve a vitatott területeken. Kényszerű emigrálása után Nagy Ferenc a Magyar Nemzeti Bizottmányban folytatta az MVSZ-ben végzett magyarságszolgálatát is.

A pártoktól, kormányoktól – korábban – függetlenedett magyar világszervezet autonóm működését 1948-tól végleg fölszámolta a szovjet megszállás, a vasfüggöny, a kommunista önkényuralom. Eredeti hivatását megcsúfolva, tagságát, képviseleti rendszerét megszüntetve, nevét kisajátítva – zömmel a Külügyi-

nisztérium keretében – nemzetellenes pártállami szervként működtették a Kádár-korszak végéig. Az MVSZ-t 1959-ben átszervezték, feladatait az MSZMP PB emigrációs-politikai határozatai írták elő. A kádári konszolidáció hatással volt a munkájára: a gettósított országhatárt az MVSZ kedvezményezettjei, illetve a keretében működő ügynökök számára mindkét irányban átjárhatóvá tette. Később egyes magyar írók könyveinek hazai kiadását is segítette; magyar nyelvű olvasókönyvet, havilapot adott ki, ill. anyanyelvi konferenciákat és a Magyar Fórum keretében szakmai tanácskozásokat is szervezett; írókat, művészeket küldött a tengeren túlra.

A tagságát veszített intézmény budapesti központja a rendszer „kádertemetőjévé” vált, amelyet a kommunista párt által kinevezett főtitkárok (Abelovszky József, Kárpáti Ferenc, Esztergályos Ferenc, Szabó Zoltán, Gosztonyi János, Randé Jenő) irányítottak. Ők voltak a pártállami intézkedések végrehajtói. A névleges elnökség – néhány kiemelkedő alkotóművész, tudós (pl. Kisfaludy-Stróbl Zsigmond, Kodály Zoltán, Kosáry Domokos, Szabó Pál, Tamási Áron) mellett – olyan közéleti szereplőkből, politikusokból állt, mint pl. Bölöni György író, Káldy Zoltán evangélikus püspök, Pethő Tibor, a *Magyar Nemzet* alapító-főszerkesztője, Tausz János volt miniszter. Két veterán politikus – Szakasits Árpád, 1958–1963 között és Bognár József, 1970-től 1990-ig – elnöke volt az MVSZ-nek. Névlegesen felügyelték az MVSZ *Magyar Hírek* című lapját, amit a magyar emigrációs körök roszszhírűnek tartottak, bojkottáltak. Amikor a szövetség belső megújulása elkezdődhetett, saját rendszerváltoztatása megindulhatott volna, akkorra már potenciális külhoni tagjainak zömét elidegenítette, elvesztette. A nemzeti emigráció tagjai, az 56-osok, a nyugati magyarság jeles képviselői a Magyarok Világszövetsége vezetőinek pálfordulását, közeledését feléjük és a külhoni véleményformálók felé – az ellenük évtizedekig folytatott tevékenység miatt – gyanakvással, ellenségesen fogadták. Fölismerték, hogy az 1938-ban alapított szervezet – a névazonosság ellenére – a háború alatt megszűnt. Amit a neve alatt működtettek, az nem szolgálta, hanem rombolta az alapítók szándékát, még ha híres művészek utaztatásával, jeles előadók körútjával is igyekeztek azt elfedni. Az MVSZ örökségét a „hivatásos” emigráció szervezeteiben éltették tovább, ahogy lehetett. Egyik mérvadó körük, köztük pl. Tollas Tibor, Csernohorszky Vilmos, Csapó Endre, a MHBK és a KMCsSz egyes vezetői, Sisa István és mások szerint, a kisebb-nagyobb reformkísérletek (Anyanyelvi Konferencia, a Magyar Fórum, a szakmai világtalálkozók stb.) sem tették alkalmassá arra az MVSZ-t, hogy a rendszerváltozáskor megújítsák.

Ez a kétség minden érdekelten fölmerült. Nemcsak azért, mert az alapítók célját a pártállami időkben gyökeresen megváltoztatták, hanem azért sem, mert az idők során – az utódállamok és az anyaország polgárainak bevonásával – a világszervezet rendeltetését is alapvetően módosították.

Teleki és alapító társai ugyanis a történelmi hazából kivándorolt, elűzött, emigrált külföldi (külhoni) magyarok civil szervezeteit és egyéneit akarták szövetségbe vonni a – velük szoros kapcsolatban levő, magyarságuk megtartását

segítő – honi társadalom nemzeti intézményeinek, szervezeteinek képviselőivel együtt. Az MVSZ alapítói a hajdani Magyar Királyság területén, az utódállamokban élő magyarok sorsának alakítását a mindenkori magyar államvezetés feladatának tartották, amely a civil szervezetek és egyházi közösségek alkotta MVSZ (külhoni) közreműködésével látja el a nemzetépítés korszakos feladatát.

Egészen mást képviseltek a megszállott ország pártállami vezetői, akik kiszolgálták a nemzetpusztító idegen hatalmakat, és a hódoltsági utódállamoknak kiszolgáltatták az elcsatolt magyar nemzetrészek polgárait. Az MVSZ nevét kisajátító pártállami szerv „csonkamagyar” szemléletű volt. Megtiltotta a külföldi magyar kapcsolatokat, fölszámolta a civil szerveződést, az ő szövetségük a kommunista önkényuralom politikáját szolgálta. Látványosan megnyilvánult ez az 1956-os forradalom és szabadságharc után menekült „disszidensek” – különösen az ENSz ez ügyben folytatott vizsgálata tanúi, résztvevői – elleni MVSZ-es aknamunkában és hajszában. Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy a megosztott magyar emigráció egymással rivalizáló szervezetei, vezető személyiségei egyaránt gyanakvással kísérték az MVSZ vajúadását, ellenérzéssel álltak megújulási „kísérletéhez”.

Ludányi András véleménye szerint a rendszerváltás fő támogatói jórészt a cserkészmozgalomban nevelkedett, ún. „szétszórtsági” nemzedék – a régi emigráció jobboldali köreitől, ill. a pártállami MVSZ „munkásmozgalmi” harcosaitól eltérő szellemiségű – képviselői, szervezetei voltak, „akik magukba szívták a kulturális kötődést népi gyökereikhez, és nem ragaszkodtak egy merev, politikailag ideologizált magyarsághoz. A cserkészeten keresztül magyar értékek, a magyar nyelv, a történelem és a népdal, néptánc és népművészet egy új közösségi szemléletet hozott létre, ami általában nem volt megfertőzve az emigráns acsarkodás által. Az ebből létrejött közösségek nyitottak voltak egy realisabb kötődésre egymással, az amerikai politikai élettel és az otthoni magyar társadalommal is. Így jöttek létre a kisebbségi és emberi jogokért küzdő szervezetek (pl. HHRE, Transsylvaniai Federation stb.) és a magyar kultúrát őrző szervezetek (KMCsSz, MBK, Folklore Centrum, AHEA, American Hungarian Foundation, Öregdiák szervezet stb.). Ezek és a revitalizált politikai tömörülések (pl. AMSz, Magyar Amerikai Koalíció) gyakoroltak bizonyos lobbimunkát Washingtonban” (idézet Ludányi András *Ami kimaradt* című küldeményéből, 2014. máj. 22.).

E szervezetek képviselői megértően közeledtek a Kárpát-medence megváltozott magyar világához. Élén járt a kapcsolatok építésében az 56-os emigráns Nagy Károly, aki földije, Váci Mihály költő-képviselő támogatásával az Anyanyelvi Konferencia létrejöttét szolgálta; az Élтетő Lajos–Ludányi András alapította Magyar Baráti Közösség (MBK) az évente rendezett ITT-OTT táboraival, lapjával; az USA-ba menekült Püski Kiadó s a népi írók hívei, tábora. Ezek számos emigrációs fórum, pl. a népszerű *Nemzetőr*, a Szabad Európa Rádió, az MHBK és más hangadók folyamatos támadásának voltak kitéve, akik „társutas” „nyanyanyelvisek” stb. jelzőkkel illették őket. Nem kímélték, kollaborációval is megvádolták vendégeiket (pl. Czine Mihályt, Béres Ferencet, Lőrincze Lajost,

Sütő András és másokat), akiket a kommunista diktatúra urai nehezen tűrtek meg odahaza, és soha nem küldték volna őket „állami pénzen” Amerikába. A magyar kultúra, az oktatás, a tudomány e jeles képviselői révén az amerikai magyarság táguló köre teret kapott a hazai közéletben, s képviselői növekvő részt vállaltak a rendszerváltoztatásban, nyomást gyakoroltak az AK és MVSZ megújítására is. Az MBK számos tagja kapcsolatban állt, fogadta Soros György Alapítványának ösztöndíjasait is, akiknek zöme az ún. „demokratikus” ellenzék köreiből játszott szerepet a nemzetközi politikában, a médiában és a hazai rendszerváltozásban.

A kilencvenes években a külföldi magyar sajtó nagy része megszűnt. Fölszámolták a világszerte sok millió magyar rendszeres tájékozódását szolgáló Szabad Európa Rádió 24 órás magyar adását, megszüntették a külföldi rádiók (BBC, Deutsche Welle, a francia, a spanyol stb. rádiók) magyar nyelvű műsorait. Megszűntek, illetve „hazaköltöztek” tekintélyes lapok is (*Nemzetőr*, *Irodalmi Újság*, *Nyugati Magyarság*, *Új Látóhatár*, *Magyar Műhely* stb.). A kommunikációs csatorna szerepét főleg az internet-világháló, 1994-től a DUNA TV, ill. néhány magyarországi média igyekezett betölteni. A hazai lapok nagy része külföldi kézbe került.

4. A rendszerváltó Magyarok Világszövetségének nemzetépítő kísérlete

A magyarországi rendszerváltás kezdetén a megszálló szovjet csapatok még hazánkban állomásoztak. A vasfüggönyt fölszedték, a határok átjárhatók lettek, a szabadság szele már a „nemzeti megújulás” felé fordította a nemzeti és polgári ellenzék pártokba tömörült erőit is. A külföldi magyarság többsége támogatta is e folyamatot, de bizonytalan és bizalmatlan maradt, haza csak lassú menetben látogattak. Megjegyzem, hogy a nyugati magyarság körében ekkor már javában zajlott az 56-osok nemzedékváltása, de még tartott a testvérharc a világháború alatt elmenekült, elűzött jobboldali, illetve a nemzeti emigráció és a kommunista diktatúra által száműzött politikai emigráció különböző csoportjai között. Főleg a régi baloldal emigráns szervezeteibe települtek át a pártállam menekült ügynökei, a rendszerváltás manipulátorai. Az USA-ban pl. a két nagy országos szervezet, az AMOSZ és az AMSZ egymás elleni évtizedes küzdelme bénította a munkát, de az 56-osok eltérő irányultságú vezető képviselői is felemásan álltak az MVSZ-t megújítani szándékozó törekvésekhez.

Nem volt jobb a helyzet a Kárpát-medence felszabaduló-újraéledő civil társadalmában sem. A hazai és a határon túli magyar politikai pártok kialakulása, újrászerveződése kezdetén a rendszerváltó MVSZ-ben keresték helyüket a nemzetféltő, magyar-magyar kapcsolatokban edződött ellenzékiek s a nemzetvédő külföldi emigránsok derékhadai. Később ott találták magukat a pártosodásból kimaradó vagy kimart nemzeti oldal képviselői is. És nem csak ők. Kiderült, hogy akadtak hazai és határon túli átnyergelő kalandorok, haszonlesők, s volt

közöttük néhány közérdeket mimelő, önérvényesítő ember és egyesület, régi-új káder is.

A pártállami MVSZ-es gárda közreműködött a nyugati magyarság megosztásában; ismerte belviszályaikat, s erre építette túlélését. Szíjártó István *Egyöntetűségünk csodaszarvasa* című könyvében (Balaton Akadémia, 2010) az átalakulási folyamat kezdeteire emlékeztet:

„Elég világos volt a helyzet, hiszen nem egyszerűen az 1989 nyarán hivatalos emberekkel, a változásoknak elébe vágni igyekvő helyezkedőkkel, hanem az MVSZ vezetését kisajátítani törekvő »demokratikus ellenzék« képviselőivel is folytak a viták. Dobos László egyik meghatározója volt a beszélgetéseknek Juhász Gyula történésszel, Pungor Ernő akadémikus, műegyetemi tanárral, a rádiós Cservenka Judittal, Komlós Attila református lelkésszel, az Eszékéről jött magyar vezetővel; az író-lapszerkesztő Csörgits Józseffel s másokkal együtt kerültem a jelenlevők bizalmából a Választmány tagjai közé (ahová nem került be Jeszenszky Géza, s néhány szavazat különbséggel nem jutott be a távollétében jelölt Csoóri Sándor...).”

Később lökést adott az MVSZ működése megújításához a civil mozgalmak, szervezetek pártosodása. Így pl. a Lakiteleki Találkozó szellemisége jegyében kibontakozó „Magyar Demokrata Fórum (MDF) független, szellemi-politikai mozgalom”, mely – társadalmi szervezetként – kezdetben programot, keretet adott a nemzetépítő remények valóra váltásához. Amikor a parlamenti választások előkészítése válaszút elé állította az egyre népszerűbb, ígéretesen gyarapodó MDF-mozgalom vezetőit: alakuljon-e párttá az MDF?, akkor – 1989 nyarán – az MDF II. Országos Gyűlésén vitatták meg a kérdést. Sokan érveltek amellett, hogy hagyják meg az MDF-mozgalmat, s abból építkezve hozzák létre a Magyar Demokrata Fórum Pártját (MDFP). A többség azonban leszavazta e javaslatot. Nagy viták közepette végül az Elnökség és a Választmány június 24-ei ülésén a párttá alakítás mellett döntött, amelyet Bíró Zoltán MDF-elnök jelentett be a médiában. [...] A politikai hatalom elérhető közelségében – az országgyűlési választások előtt – az MDF elnöksége nem kockáztathatta a győzelmi esélyeket...

A Németh-kormány nem avatkozott a világszervezeten belüli folyamatokba. A győztes MDF és az Antall-kormány pedig fenntartásokkal kezelte a rendszerváltó Szövetséget, amely válságos politikai környezetben igyekezett minden fontos magyar ügyet képviselni, szolgálni. Az országban kialakult „szabadság kis köreiből” sarjadt, újraalakuló polgári és egyházi szervezetek, civil egyesületek s a nyugati magyar emigráció vezetőinek útkereső szándéka így a „pártoktól és kormányoktól független” rendszerváltó világszövetségben találkozott. 1991 karácsonya előtt az Agro Hotelben összehívott Küldöttközgyűlés az MVSZ elnökének Csoóri Sándor költőt, a „nemzetépítő népi tábor”, az MDF-mozgalom egyik karizmatikus vezetőjét választotta. Ekkor Csoórit – lakiteleki társai mellett – Antall József kormányfő, a nemzeti emigráció mérvadó körei és az utódlállamok magyar szervezetei is pártfogolták. A pártosítást ellenző hazai hívei vele tartottak, s az anyaországi régió derékhadát alkották az újjászerveződő

MVSZ-ben. Az utódállamokban szintén lezajlott pártosodás során a leváló szervezetek és személyek közül is sokan jelentkeztek, vállaltak közéleti szerepet a befogadó magyar világszervezetben, amely szélesre tárta kapuit a nyugati magyarság előtt, és nyitott maradt a magyar egyházak képviselői számára is. A kellő anyagi alapok nélkül minden fontos magyar ügy szolgálatát vállaló, „határtalan” világszervezet új vezetői – állandó nyomás, számonkérések és elégedetlenkedések közepette – törekedtek a gyarapodó MVSZ-tábor feladattengerén áttevezni, súlyos gondjait megoldani. A kicsi haza azonban nem tudott elég tápot adni a világraszóló tervekhez, az MVSZ megújításához, sőt a világszervezet működtetéséhez sem. Csoda, hogy az MVSZ rendszerváltó III. Világkongresszusát e rendkívüli helyzetben, 1992 augusztusában eredményesen meg tudták tartani. Ez főként a magyar összefogás szolidaritás ügye iránt elszánt, áldozatkész szervezők – Csoóri Sándor, Szijártó István, Dobos László, Lengyel Márton, Timkó Iván, Erdős László és társaik –, illetve az MVSZ elnöksége és a Magyarok Világszövetsége Alapítvány kuratóriuma támogatókat megnyerő közreműködésének köszönhető.

Az idő szorítását jelzi, hogy Csoóri Sándor csak 1992. július 5-től postázhatta elnöki körlevelét a nyugati magyar küldöttek megválasztásáról.

Az MVSZ és elődszervezeteinek a nyugati magyarságra építő szervezete, szemléletmódja helyére ekkor, a III. Világkongresszuson került – a mozaikjaira töretett nemzet darabjainak összegyűjtése, újraépítése –, az összmagyarság érdekeinek képviselője a Szövetség küldetési nyilatkozatába. E szándék tükröződött az MVSZ új arculatában: a Sára Ernő tervezte koronás MVSZ-címerben, alapszabályban, a testületi szervezetek fölépítésében, a küldöttek megválasztásában, delegálásában, a világszervezet célkitűzésében, programjaiban és kommunikációjában. A tervezett építkezés folyamata sajnos el-elakadt, a jobbító szellem a Szövetség egészen áthatolni nem tudott a tárgyalt évtizedben.

A „világ legnagyobb magyar civil szervezete” tisztségviselői, tagjai és alkalmazottai – Csoóri Sándor elnök vezetésével – a lehetetlent kísértették, amikor ellenszélben, nemzetépítő célokat „társadalmi munkában” akartak megvalósítani. A kormányváltás után a liberális politikai és sajtótámadások célja a csírázó nemzeti összefogás elfojtása volt. Az, hogy az MVSZ vezetőségét hazug vádakkal, ellentétek szításával megosszák, leváltassák, és helyükre a szociálliberális tábor képviselőit állítsák. A hangadók a nyugati „56-osok liberális alkotókörének” tagjai és erdélyi társaik voltak. A hiábavaló vita, a védekezés sok értékes energiát és időt elrabolt, a Világszövetség soraiban oktalan feszültségeket keltett. Mindezek ellenére a Magyar Millecentenáriusra tervezett, világraszóló programját az MVSZ sikerrel megvalósította. Az 1996-os millecentenáriumi év a magyarság ünnepe s a programsorozatot szervező világszervezet legsikeresebb esztendeje volt. Igazi nemzeti összefogással, szerény állami támogatással, sok társadalmi-közösségi munkával sikerült a Föld minden táján bemutatni ezerszáz éves európai létünk, építő-alkotó munkánk, ősi kultúránk, talentumunk és teljesítményünk gyümölcsseit.

Példás eredmények születtek az ezredfordulóig, köztük a legfontosabb, hogy az MVSZ az újjászerveződés és a szellemi építkezés mellett visszaszerezte, birtokba vette és felújította a nagy értékű palotát, a Benczúr utcai székházát. A Semmelweis utcai Országos Kaszinó egykori épületét az államtól százéves használatra átvéve rendbe tette, életet vitt az elhanyagolt épületbe; otthont adott az MVSZ keretében működő szakmai szervezeteknek, civil egyesületeknek, s igyekezett ott méltó helyet teremteni a Szövetség különböző rendezvényeinek, konferenciáinak, kiállításainak. Makovecz Imre tervei alapján szándékozott majd 2000-re kialakítani a külhoni szervezetek továbbképző, bemutató központját: a Magyarok Házát.

Az MVSZ hozzájárult a Duna Televízió létrehozásához, éltetéséhez; a határon túli magyarok nemzetközi érdekképviseletéhez, védelméhez; az EBEE Memorandumhoz, az alapszerződések s az anyanyelvi oktatás (Debreceni Nagygyűlés, fórumok) ügyében szervezett akciókhoz és programokhoz. Fontos szerepe volt a Világszövetségnek a magyar múlt, nemzeti örökségünk feltárásában, időtálló magyar emlékjelek létrehozásában, köztük a Világ Magyarorsága Hajléka Ópusztaszeren, a Vereckei Honfoglalási emlékmű, a Duna-forrásnál emléktábla, 56-os emlékművek világszerte, avagy Boldog Kinga szentté avatása alkalmából Ószandecben székely kapu állítása (VET). Az MVSZ hivatalának gondozásában jelent meg pl. a *Magyar Figyelő* című lap rendszeresen, a Világ Magyarorsága könyvsorozat 8 könyve, működött az MVSZ Archívum és Levéltár (dr. Kiss Dezső levéltáros áldozatos munkájával). Létrejöttek olyan „apróságok”, mint pl. az MNB által kibocsátott ezüst MVSZ-emlékérme, a kétnyelvű, reprezentatív *Magyar Krónika*, az 1956-os forradalom és szabadságharc utódállamokbeli hatásáról és következményeiről összeállított két kötet, az MVSZ alapításának 60. évfordulójára emlékboríték és bélyeg stb.

A rendszerváltás ideái: a nemzeti összefogás, a demokrácia, a megújulás hitében s a „realitással számoló felelősség” jegyében elért eredmények közepette – részben az önérdekű ambíciók, másrészt az eltérő célok vezérelte sajtóháború, a büntető kormányzati intézkedések hatására – a tisztújító közgyűlés után sem csillapodtak a kedélyek. Feszültség uralta a budapesti központ életét az 1998-as jubileumi emlékévben és még a választások után is.

A külső támadók, a nemzetvédő szövetséggel együtt, a magyar múltat akarták „végképp” eltörölni. Az MVSZ hívei pedig a Szövetséget akarták – a Kárpát-medence civil szervezeteivel, jeles személyiségeivel kibővítve, a nemzetépítés jegyében – az alapoktól kezdve megújítani. A világszervezet vezető tisztségviselői nem hagyták fölszámolni az MVSZ-t, de a belharcok miatt nem tudták megvalósítani a nemzetépítő kísérlet céljainak a többségét sem. A balliberális média, a magyar állam korabeli „kormányváltó” politikai erőivel együtt – akik a nagybefektetők ígéretében éltek, mindent privatizáltak, és nem volt koherens nemzetstratégiájuk – a tisztújító küldöttgyűlés után is ostorozták a Szövetséget. Nem sokáig, mert országgyűlési választás következett. Amikor a nemzeti oldal túljutott a próbatételen, a választási győzelem reményt adott a Magyarok Vi-

lágyszövetségének is. Kezdetben az új kormánykoalíció valódi partnerként állt az autonóm nemzeti intézményhez, érdemben vettek részt pl. az MVSZ 60. évfordulóján rendezett *A magyar kultúra külföldi műhelyei a harmadik évezredben* című négynapos nemzetstratégiai tanácskozáson. A Szövetség történetében egyedülálló, népes és nagyszerű konferencián – kilenc szekció keretében, a világ minden részéből érkezett magyar tudósok, szakértők és szervezeti vezetők közreműködésével – tárgyalták, vitatták meg a külföldi magyarság sorskérdéseit, a nemzetépítés legfontosabb teendőit. Javaslatokat tettek a kormány, a MTA, az MVSZ és a külföldi magyar szervezetek jövőbeni feladataira. Olyan szellemi muníciót adtak, amelyre a kormány méltán építhetett. Négy képviselőjük a konferencia záró előadásában ezt vissza is igazolta. Az MVSZ Küldöttközgyűlése ezt követő kétnapos tanácskozásán jóváhagyta, s újabb pontokkal egészítette ki a konferencia ajánlásait. Elfogadta a sokat vitatott új alapszabályt is. A vezető testületeken, szervezeten belüli harcok azonban nem csillapodtak. Az őszi főtitkárválasztás és váltás nem csillapította, inkább tovább élezte a feszültségeket.

A főtitkárválasztás után (1998. november 14.) egyre több önérvényesítő szándék kapott teret a vezetők hivatali munkájában, a közérdekű szolgálat fokozatosan háttérbe szorult. A választott testületi üléseken (Elnökség, Választmány, Küldöttközgyűlés) pedig egyre érzékelhetőbbé váltak a Kárpát-medencei, az anyaországi s a nyugati régió magyarságát képviselő küldöttek közötti létbeli eltérések, politikai és véleménykülönbségek, konfliktusok. Mindeközben az új kormány elszánta magát, hogy programját valóra váltja, s gyökeres változtatást indít el a nemzetpolitikában. A határon túl élő magyarok nemzetközi érdekvédelmét állami szintre emelte: a kedvezménytörvény, magyar igazolvány, az állami támogatás növelése, az e területen működő állami intézmények, közalapítványok megerősítése voltak szándékának kézzelfogható jelei. Ezek a kihívások, a költségvetési támogatás mérsékelésével tetézve – az ezredforduló táján – megbénították a hivatalát csonkító, torzsalkodó MVSZ működését. Ebben az egymást gyötrő, idegőrlő folyamatban – amikor az alapszabály folytonos módosításával sem tudták orvosolni a bajokat – kíméletlen külső támadások és kemény belharcok árán kellett egyre többeknek rádöbbenniük arra, hogy a Szövetség vezetősége rossz úton jár. Az a „vírus” amelyet Hódi Sándor a délvidéki pártosodás kapcsán fölfedezett, az MVSZ-ben is érvényesült: „a hatalmi ambíciók felülkerekedésével az összefogást, az együttműködést, toleranciát szorgalmazó jelszavak kiüresedtek, és a szervezet (párt) mind kevésbé képes a belső ellentétekkel megküzdeni”.

A romló állapotért az egymást vádoló vezetők nem vállalták a felelősséget. Ehelyett az MVSZ hivatalát tették bűnbakká. Miközben már az is csoda volt, hogy – szerényen csordogáló forrásokkal, az elkötelezett tisztségviselők, tagok és hivatali dolgozók áldozatos munkájával – a világszervezet tényleges működtetését a kilencvenes évek közepén elkezdhatték, folytatták. A kronológia tényei láttatják, hogy miképpen alakult a folyamat, mikor születtek nagy dolgok az MVSZ révén. Sajnos azt is dokumentálja, hogy a nemzetépítő szándék nem

tudta tartósan uralni a szívós hatalmi ambíciókat. Nem orvosolta az elhibázott döntéseket a három régióból arányosan megválasztott, testületi vezetés – az Elnökség, a Választmány, az Etikai, a Számvizsgáló Bizottság –, nem segítettek a vezetőcserék, a rangos Védnöki Testület, még kevésbé a bűnbakká kikiáltott hivatal és a főtitkári poszt fölszámolása.

Az ezredforduló után másfél évtizeddel megállapítható, hogy az MVSZ hajdani erőforrásait eltékozolták; ma már nincs hatása, tekintélye a magyar közéletben, és nem létezik immár a világ magyarságát reprezentáló szervezet, testület sem. Az alapítása 60. évfordulóján 1998-ban még a világ 56 országában működő, egymillió főt számláló MVSZ tagságának, másfél ezer tagszervezetének – a 75. évfordulóra – csekély töredéke maradt meg. Többen kiléptek, illetve új szövetségeket alapítottak (NYEOMSZSZ, LAMOSZSZ stb.), a húszezer egyéni tag többségének a nyomát sem leljük, ahogyan az MVSZ vagyónának sem. A másfél évtizede regnáló elnök irányítása alatt tönkrement a világszervezet, de a neve megmaradt – akár a nemzetépítő kísérlet előtt, négy évtizeden át...

Az ezredfordulás elnökváltást követően Csoóri Sándor – a rendszerváltó MVSZ sikeres millecentenáriumi éve végén átélt metamorfozisaról – a következőket írja:

„[...] Mindent el tudtam képzelni, de azt semmiképp, hogy a Magyarok Világszövetsége egyszer csak úgy kezd működni, viselkedni, mint a magyar parlament. Hogy a küldöttek acsarkodni fognak egymással, és szent ügyek nevében hajat tépnek és becsületet, mint Arany Fülemlé versének Pétere és Pálja.

Az 1996-os alapszabályt módosító és tisztújító közgyűlésünkön azonban minden lappangó indulat a felszínre tört, mintha addig csak az alkalom hiányzott volna, hogy kirobban hassanak.

A 96-os tisztújításra megszerveződött érdekcsoportok közül a legerősebb, a legzártabb, a legcélratoróbb az erdélyiek csapata volt. Olyan fölkészült, tolató emberek voltak köztük, akik egyrészt a kisebbségi küzdelmekben, másrészt a román parlamentben edződtek hozzá a kíméletlen gyomrozáshoz. Legláthatóbbak négyen voltak: Patrubány Miklós, Borbély Imre, András Imre, Toró T. Tibor. Tagadhatatlanul tehetségesek, mozgékonyak, gyorsak, színesek, akikről rögtön azt állapíthatom meg, hogy a napkitöréseket jobban kedvelik, mint a mélyben áramló tüzeket. Az érződött rajtuk, hogy teli vannak leveretéssel, megaláztatással, s ebből fakadóan sóvárognak a győzelemre. Győzelem helyett mondhattam volna hatalmat is. Kicsit furcsálltam mohóságukat, de valahogy még azt is megértettem. Engem az egész szervezősdiből egyedül az érdekelt, hogy a nemzet veszedelmes szétesését látva, a Magyarok Világszövetségéből tudunk-e olyan követhető, letapogatható modellt teremteni, amely minden magyarral elhitheti: lehetséges az egység. Bárhol beszéltem, szerveztem, szónokoltam, Szabó Zoltán egyetlen mondatát ismételtettem rögeszmésen: a magyarságnak az segít most, aki segíti egységesülni.

A rögeszme háttérben komoly aggodalom izzott. A demokrácia egy-két esztendő mámore után arra kellett rádöbbszennünk, hogy a gépesített remény

néha bizony lefulladás, mint a rossz alajáratú motor. Pőréen fogalmazva: a mi demokráciánk nagyon is kétértelmű: egyszerre növeli szabadságunkat, önbecsülésünket, ugyanakkor veszedelmesen bomlasztja a már amúgy is széttrancsírozott nemzetet. Annyiféle magyar lesz, ahány párt születik, ahány kormány, illetve a pártok és a kormányok tagadóival kétszerannyi, nem beszélve azokról, akik se ide, se oda nem állnak, de a történelem és a politika kijátszottjaként már önmagukra is csak legyintenek.

És nemcsak a tízmilliós, hazai magyarság szakadozik szét szánalmasan és bután egy rosszfajta liberalizmus lázálma szerint, hanem a határon túli magyarok közössége is, amelynek a demokrácia, első körben, a társadalmi fölzsabaduláson túl, a nemzeti fölzsabadulást is jelentette, a nyílt beszédet, a trianonos dacot, a visszafejeselés megrészegítő élményét. A második körben azonban mindez a fonákját is egyre inkább megmutatja. Minél több pártba osztja szét magát a határon túli magyarság, annál erőtlenebbé válik, és esélytelenebbé a többségi néppel szemben. Elég megemlítenem a délvidéki hat magyar párt színre lépését és birkózását egymással. Azt hiszem, ez a fejlemény a demokrácia szomorú, hősi karikatúrája volt. A Nagyidai cigányok rokon műve..." (Csoóri Sándor: *Győztünk!!! Győztünk???* [2000]).

Az MVSZ egy évtizedes nemzetépítő kísérletének kronológiája nemcsak a világszervezetnek, a korszak politikájának és nemzetstratégiájának is tanulságos tükre.

E kurta krónikában mintegy bevezetőként vázoltam, amit a készülő MVSZ Kislexikonban szereplő szervezetek, személyek révén dokumentálva bemutatok, s amit részletesebben dokumentálva láttatunk az alábbi kronológiában is. Nevezetesen azt, hogy a rendszerváltozás nyomán újjászerveződő MVSZ tagjainak, tagszervezeteinek társadalmi-politikai összetétele, orientációja miképpen alakult, s azt, hogy miként működött a magyarok világszervezete a tárgyalt évtizedben. Kronologikusan követhetjük a legfontosabb változást, amikor a heterogén nyugati magyar szórvány óhazai kötődését, kapcsolatait és megmaradását, illetve a pártállami politikát szolgáló intézményből – a Kárpát-medencei és a magyarországi szervezetek fokozatos bevonása nyomán – a világ magyarságának érdekképviselőjét vállaló, szervezeteit átfogó össznemzeti szövetséggé alakították át. A Csoóri Sándor elnök vezette MVSZ, az 1989–2000 közötti időszakban, a nemzeti összefogás építő kísérletét szolgálta. Nyomon követhető az MVSZ személyi-szervezeti feltételeinek, gazdasági-vagyoni körülményeinek alakulása, amely erősen befolyásolta az önfejlesztő kísérleti program működésének sikerét és kudarcát csakúgy, mint a hazai társadalom, az elcsatolt nemzetrészek és a nyugati magyarság helyzete, illetve a térségünkben zajló politikai változások.

Az MDF politikai hatalma kevésnek bizonyult – a gazdaság és a média fölötti ellenérdekű uralom árnyékában –, muníciója pedig elégtelennek a „Nemzeti megújulás” című ígéretes kormányprogram megvalósításához is. Rossz személyzeti politika, hatalmi gőg, elhibázott döntések, növekvő elégedetlenség,

bizalomvesztés, halmozódó belső ellentétek jelezték a kormánykoalíció hitelvesztését. A bajokat tetézte a kormányfő egyre súlyosbodó betegsége. A népi tábor 1993-ban rendezett szárszói tanácskozása volt a kiútkeresés utolsó kísérlete... Az 1994-es országgyűlési választás a nemzeti oldal katasztrofális vereségével s az MSZP-SZDSZ (szocialista-liberális) pártkoalíció fölényes győzelmével végződött. Az MVSZ akarva-akaratlan ellenzéki szerepbe kényszerült. Csoóri Sándor elnök és társai állandó ellenszélben, sajtóhadjáratok közepette működtették tovább, ahogyan képesek voltak rá. Nemzetépítő szándékok, programok és akciók, nemzetmentő és önsorsrontó tettek; sikerek, kudarcok; nagy viták, kül- és belharcok buktatóin vezetett az MVSZ – sok-sok szervezet és személy áldozatos munkájával, évtizeden át épített – útja az ezredfordulóig, amelyet e kronológiában dokumentumok, levelek közlésével és mintegy száz fotóval is illusztrálunk.

Epilógus

1999-ben a Duna Televízió megkapta az UNESCO Kamera-díját s vele „A világ legjobb kulturális televíziója” kitüntető címet, amelyet Sára Sándor, a Duna TV elnöke Párizsban vett át. Ott elmondott beszédét idézve zárom a kronológiát:

„Ma, amikor televíziós csatornák tucatjai jutnak el egy-egy háztartásba, a legtöbb műsorkészítő elfeledkezik arról a felelősségről, amelyet tevékenységével a nézők gondolkodásmódjára, személyiségére kifejt. A Duna Televízió éveken át küzdött a létezését megkérdőjelezők, megszüntetését, összevonását, beolvasztását követelők ellen, a kereskedelmi csatornákat kiszolgálók igénytelensége és a tömegizlés közönye ellen. Majd öt évig egy utcán parkoló közvetítő-kocsiból, más csatornák költségvetésének tizedéből készültek műsoraink. Némelyek mármár úgy hitték, hogy a küldetés, amelyért a Duna Televíziót csaknem hét esztendeje létrehozták, idejétmúlttá vált, a világban szétszóródott magyarság kulturális értékeinek számbavétele, az együvé tartozás erősítése csak egy szűk réteg számára fontos feladat. Különösen időszerűvé váltak Ady fájdalmas sorai: „Ember ember ellen csatázik, / Mi egyesítsen, nincsen eszme, / Rommá dőlt a Messiás háza, / Tanítása, erkölce veszve...” (*Karácsony – Ma tán a béke...*). Ebben a médiavilág-beli számkivetettségben kaptuk meg az UNESCO Kamera-díját, amely a Duna Televíziót 1999-ben „A világ legjobb kulturális televíziójának” minősítette. Ez a díj megerősít hitünkben: jó úton járunk. Az írástudóhoz hasonlóan a műsorkészítőnek is van felelőssége, amelyet, lám, valahol számon tartanak a világban. Számon tartják azokat a műsorokat, amelyek csak kevesekhez jutnak el, mert a hamis csillogás, a felszínes műfajok elnyomják őket. A legtöbb ember szívesen néz olyan műsorokat, amelyek azt sugallják, hogy a könnyebben járható utat kell választania, de az idő rostáján csak az a kevés marad fenn, ami megnemesíti a lelket, elgondolkodtat, jobba tesz. Az UNESCO Kamera-díj kötelez! A jövőben is ezen az úton kell járnunk, törekedve arra, hogy ér-

tékeinket megtartva minél több emberhez jussunk el, keltsük fel bennük a kultúra iránti igényt, mert az érték különös kincs, gyarapodik, s nem fogy, ha többen részesülnek belőle. A szépre, jóra való fogékonyság ugyanis csak csíráként él az emberben, ha nem ápolják, nevelik, nem teljesedik ki, elnyomja a felszínesség, a középszerűség, a lelki restség. Most, amikor a Duna Televízió elért legnagyobb sikeréhez, felvetődik a kérdés: hogyan tovább? Jó volna, ha erre az erkölcsi fundamentumra építkezve a Duna Televízió műsora eljutna a világban élő minden magyarhoz, erősítve összetartozásuk érzését: azt, hogy tagjai vagyunk a magyarok nagy közösségének. Ez a csodálatos érzés, nemzeti összetartozásunk tudata az az eszme, amelyet Ady számon kért” (Bakos Edit: A Duna Televízió első nyolc éve, szerepe és helye az alakuló médiarendszerben in *Mécsáros utca* 48. Bp., 2013, Krea-TV, 10).

A Duna TV küzdelmes törekvése méltó eredménnyel, nemzetközi elismeréssel, sikerrel járt. Az „égi csatorna” létrehozásában közreműködő MVSZ évtizedes nemzetépítő kísérlete – a világszervezet megújítását követő áldatlan beharcokban – az ezredfordulón megfeneklett. Sára Sándor és vezető társai sikeres munkájuk folytatására nem kaptak megbízást az új kormánytól. Csoóri Sándor és társai a meghasonlott Világszövetség Küldöttközgyűlése bizalmát veszítették el.

A harmadik évezredet új vezető garnitúrával kezdte mindkét nemzeti intézmény.

* A fenti áttekintés – a magyarok világszervezetének rövid krónikája –, a rendszerváltó MVSZ kronológiájának előszava. A négyszáz oldalas kiadvány, amely a közeljövőben jelenik meg az Antológia Kiadó RETÖRKI Könyvek c. sorozatában, az itt közölt Epilógussal zárul.

A Magyarok Világszövetségéről (MVSZ) monográfia eddig nem készült, de számos tanulmány, könyvrészlet, emlékirat, vitairat és „jelentős” dokumentum szól a világszervezet történetéről, működésének egyes periódusairól. Ezek jórészt a bibliográfia tartalmazza. A szakirodalmon túl a kronológia és az MVSZ Kislexikon összeállításához fölhasználtam megőrzött irataimat; az MVSZ-ben készített dokumentumaimat, feljegyzéseimet, közte a RETÖRKI Archívumának adományozott, levéltárosai által földolgozott 200 oldalas jegyzékbe foglalt több mint félezer tételnyi iratanyagomat. Az MVSZ-monográfia hiányában indokoltnak tartottam egy kurta áttekintés elkészítését a magyar világszervezet előéletéről, létrejöttéről, a tárgyalt időszakot megelőző működéséről, sorsáról. A „rövid krónika” alapjául jórészt a magyar emigráció tudósa Borbándi Gyula munkái, illetve dr. Kiss Dezső levéltáros – az MVSZ 60. évfordulójára összeállított, s a *Magyar Figyelő*-ben publikált tanulmányai szolgáltak –, amellyel órá is emlékezem. Emlékeztetek az évtizedes munkával szorgosan létrehozott MVSZ Archívumára, amelynek sorsa az Ő halálával megpecsételődött. Erre nem támaszkodhattam. Így fontossá vált, számíthattam néhány hajdani tisztségviselő társam és kollégám konkrét segítségére. Az ő közreműködésükkel készítettem elő a rendszerváltó magyar emigrációról szóló kéziratokat, ill. a nemzetépítő MVSZ-ről említett két könyv kéziratát. Közreműködő partnereim közül kiemelkedik Kuncelné Fényes Ildikó, a LAMOSZSZ elnöke, Papp László, a Nyugati régió egykori elnöke, Deák Ernő, a Választmány tagja, az Ausztriai Magyar Szervezetek Központi Szövetsége akkori elnöke, Csapó Endre választmányi tag, az ausztráliai *Magyar Élet* főszerkesztője, Magyaródy Szabolcs kanadai öregcserkész, a Választmány tagja, Ludányi

András, a Magyar Baráti Közösség vezetőségi tagjának hozzájárulása a Nyugati régióból. Az „Anyaszó”, s a Kárpát-medencei régióból kiemelem dr. Hódi Sándor elnökségi tag, a JOT elnöke, ifj. Fekete Gyula választmányi tag és Szíjártó István elnökségi tag, a Balaton Akadémia alapító-vezetője segítségét, valamint egykori munkatársaim közül Magyar Rozália, Erdődi Ágnes, dr. Király Gábor, Pogány Erzsébet és Zika Klára közreműködését. Az MVSZ Kronológiában a rendszerváltás során újra- és újjászerveződő Magyarok Világszövetsége önépítő, nemzetépítő kísérletét; a III-IV. Világkongresszust megelőző, ill. azt követő néhány év fejleményeit – a tágabb politikai környezet ideható eseményeinek említésével –, időrendben mutatom be. Az újjáéledő MVSZ első évtizedéről – a „rendszerváltó sűrű évektől” az ezredfordulóig-, szélesebb kontextusban, röviden közlöm a dokumentált eseményeket. A számos forrásból gyűjtött tények, események vázolják az MVSZ nemzetépítő kísérletét, amelyben 1994-től 1999-ig magam is közreműködtem, egyik vezető képviselője voltam.

Rabóczky Judit: Önszülő (részlet, hegesztett vas, 2013)

